

jrg. 14
1991 NR 3

''Kroniëck''

Oudheidkundige kring Doorst

1991 14e jaargang nr 3.

Bestuur:

Voorzitter : Mr C.G. Bieze-van Eek, Rijksstraatweg 103,
7391 MK Twello, tel. 5712-74859

Secretaris : L. Sevenster, Schadewijkpad 11.
7391 TJ Twello, tel. 05712-72037

Penningmeester : B. v/d Hoek, H.W. Iordensweg 47
7391 KD Twello, tel. 05712-71247

Leden : A.J. Bessels, Enkweg 9a Posterenk
Mr J.H. Hermsen, Rozenhoflaan 10 Zutphen
H.J. ten Hove, Tuinstraat 24 Voorst
J. Lubberts, Kon. Wilhelminastr 10 Terwolde

Redactieadres : J. Lubberts, Kon. Wilhelminastr 10
7396 AJ Terwolde, tel. 05717-1760

De contributie bedraagt Fl 25,- per persoon. Voor gehuwden of samenwonenden op hetzelfde postadres Fl 30,-.

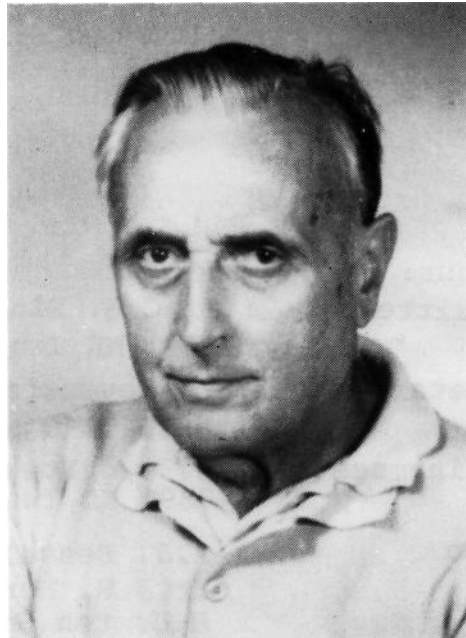
Inhoud:

Blz	2.	In memoriam.	L. Sevenster
Blz	2.	Onze verzameling boeken.	L. Sevenster
Blz	3.	Ons fotoarchief.	L. Sevenster
Blz	4.	Vereningsnieuws.	L. Sevenster
Blz	4.	Oude foto's spreken.	L. Sevenster
Blz	6.	Nieuwe uitgaven.	J. Lubberts
Blz	6.	Voorster monumenten belicht.	A.J. Fransen
Blz	8.	Aktie.	B. v.d. Hoek
Blz	9.	Lezing Middeleeuws Zutphen.	A.J. Fransen
Blz	11.	Streekarchivaat Oost-Veluwe.	J.A. de Ruiter
Blz	11.	Everhardus Gezienus Huender.	J.L. Hartgers
Blz	20.	Archeologische vondst.	J. Lubberts
Blz	21.	Uit de geschiedenis van de dorpskerk te Twello. (1 ft	D. Lekkerkerker

NIETS UIT DEZE UITGAVE MAG WORDEN OVERGENOMEN ZONDER TOESTEMMING VAN DE REDACTIECOMMISSIE.

IN MEMORIAM.

Op 9 september jl. kreeg het bestuur van de O.H.K. de overlijdensbrief van Willem Hendrik Huisman. Hij was op 8 september op 68-jarige leeftijd overleden.

Een ontstellend bericht, want de "Smid van Gietelo" was voor de O.H.K. een onmisbare schakel in de geschiedenis van Wilp, Gietelo, Appen en Voorst. Hij schreef gedichten en verhalen, gaf lezingen op diverse historische terreinen, kende iedereen uit zijn omgeving en studeerde voortdurend in oude papieren. Zijn collectie oude foto's, ansichten en honderden dia's was bij een ieder bekend.

Hij vertelde graag uitvoerig en boeiend over de Gietelse boerderijen en hun bewoners, over de marken rond zijn geboorteplek en vooral over oude gebruiken. Zijn leven is een aaneenschakeling geweest van werken en studeren, door zelfstudie groeide hij van boerensmid tot allround vakman, zoals hij zo mooi beschreef in het gedicht over zijn leven, dat wij publiceerden in de Kronijck, 14e jaargang, nummer 1.

Het is buitengewoon jammer, dat hij slechts 3 jaar van zijn pensioen heeft kunnen genieten, dat hij zijn naspeuringen naar Huttendijk niet heeft kunnen afronden met een publicatie. De laatste 2 jaar was hij vaak op woensdagmiddag in het archief in Twello te vinden als lid van de werkcommissie "Oude huisnumeringen".

Wij hebben in de heer Huisman een zeer waardevol lid verloren. Wij wensen zijn vrouw en kinderen veel sterkte toe dit grote verlies te dragen.

L. Sevenster.

ONZE VERZAMELING BOEKEN

In de Kronijck, 1991, 14e jaargang nummer 1 meldde ik de start van onze boeken- en brochuresverzameling.

De titels van de eerste 26 ex. heb ik toen aan u doorgegeven.

In 14e jaargang nummer 2 gaf ik een overzicht van de nummers 27 t/m 95. Op dit moment hebben we al 150 exemplaren in onze collectie.

Het leek het bestuur beter om niet alle binnengekomen geschriften in de komende Kronijcken te publiceren, maar over enige tijd alle nummers in een kleine catalogus te omschrijven.

Wel vermeld ik hier de meest opmerkelijke giften in de periode augustus - november 1991:

- a. "Schaap en Bok in een Hok", door Ds H.J. de Groot, verhalen over Voorster mensen door hun dominee van de N.H. kerk. Gift van de heer W. Berends uit Twello.
- b. "De Prinsen van Oranje-Nassau in Nederland", door P. Vergers, 1874, 540 blz. compleet met alle 16 kleurenchromolitho's. Feestuitgave t.g.v. het 25-jarig jubileum van de troonsbestijging van koning Willem III, 12 mei 1874. Gift van de heer J. Haverkamp uit Teuge.
- c. 13 programmaboekjes van muziek- en zangverenigingen uit onze gemeente over de periode 1933-1980. (Vooral de oudjes hebben prachtige advertenties uit de dertiger jaren). Gift van de heer J.L. Hartgers uit Laren.

Ook nu weer wil het bestuur een ieder die iets voor onze "Boekerij" heeft gegeven van harte dank zeggen.
L. Sevenster.

ONS FOTO — ARCHIEF.

Er kwam geen enkele reactie op de vragen van de fotopuzzel uit nummer 2 van de 14e jaargang. Het blijft dus een raadsel welke personen afgebeeld staan aan de achterzijde van de boerderij.

Ongeluk met trekker. coll. O.H.K. Voorst.

De foto die we hierbij afdrukken is genomen in de naoorlogse jaren in het zuidelijke deel van de Gemeente. Het is typisch een boerenongeval.

Kunt u de puzzel rond dit verkeersongeval oplossen?

Graag zie ik uw reacties tegemoet.

L. Sevenster.

VERENIGINGS-NIEUWS

Het aantal werkcommissies van de O.H.K. is alweer met een tweetal uitgebreid.

Ten eerste noem ik u onze knipseldienst die de regionale kranten doorsnuffelt en alle historische artikelen verzamelt, uitknipt, op A-4 papier opplakt en per onderwerp opbergt. Mevr. Th. Huisman is daar elke woensdagmorgen in de archief-kamer van het gemeentehuis mee bezig. Ze heeft diverse rubrieken aangelegd, zoals politiek/kerken/verenigingen/handel en industrie/monumenten/jubileea, etc.

Gelukkig krijgen we van ons lid, de heer W.H. Wiegers uit Terwolde (ras-verzamelaar) alle nummers van het Deventer Dagblad uit de periode 1983-1990.

Het is de bedoeling, dat de coderingen van de krantenknipsels aansluiten bij die van onze fotocollectie, b.v. de Nijenbeek F-14 en café De Klok B-37.

Ten tweede de nieuwe werkgroep grafstenen.

Begraafplaatsen zijn zeer interessante plekken voor historici, zowel voor de genealogen als de kunsthistorici. Zoekt de 1e groep de namen op, de 2e is meer geïnteresseerd in de zuilen, het hekwerk, de zerken met hun beeldhouwwerk, de grafkelders en de ornamenten.

Momenteel is een aantal leden bezig, o.l.v. het bestuurslid de heer J. Lubberts, criteria op te stellen voor de inventarisatie van oude grafstenen, zowel bij de gemeentelijke, de kerkelijke en de particuliere begraafplaatsen, binnen onze gemeente. Natuurlijk worden ook de zerken in de kerken mede geïnventariseerd. Via de e.v. lezingenavonden zal ik u op de hoogte houden van de werkzaamheden van deze werkgroep.

L. Sevenster.

OUDE FOTO'S SPREKEN.

Begin september 1991 kreeg het dorp Voorst zijn oude foto mini-tentoonstelling bij de Rabobank.

Dit heugelijke feit konden wij vieren door de 2000 st foto uit onze collectie te laten zien. De foto van het stichtings-bstuur van de kleuterschool van Voorst geeft ons de gelegenheid het volgende op te merken:
op 16 mei 1933 ontvangt de gemeente Voorst de volgende brief:

Edel Achtbare Heeren!

Het Bestuur van de Frobelschool te Voorst heeft de eer Uw College beleef te verzoeken, om subsidie te mogen ontvangen voor genoemde school op dezelfde voorwaarden als dit voor andere gelijksoortige inrichtingen in de gemeente plaats heeft.

Voorz. J. Lugtmeijer

Secr. R. Nagtegaal-Bouwman

Reeds op 20 mei 1933 komt het antwoord, dat de Gemeenteraad in zijn vergadering van 18 dezer heeft besloten een subsidie te verleen van Fl. 10,-- per leerling per jaar, vanaf den leeftijd van 3 1/2 jaar en gedurende twee jaren voor den schoolleeftijd.

De Frobelschool, ook Bewaarschool genoemd, of Kinderbewaarschool, te Voorst startte in 1933 met de volgende 30 kinderen:

1. Dinie van Beek	16. Engelina Lukkes
2. Henkie Boogman	17. Johanna Lukkes
3. Eggie van Bosheide	18. Gerritje Makkink
4. Gerrie Brink	19. Gerredina Meenink
5. Johannes Brouwer	20. Johanna Oosterberg
6. Dina Brouwer	21. Martin Pas
7. Willem Bruggink	22. Larabertus Radstake
8. Nienke Bruining	23. Dirk Ribbink
9. Harmen Denekamp	24. Jantje Schoemaker
10. Jan Draaiier	25. Jopie Tennissen
11. Jopie Gigengack	26. Johanna Wagenaar
12. Annie Hendriksen	27. Gerrit Weijsberg
13. Johannes Hissink	28. Puk Wigger
14. Ansje Kloosterman	29. Zwaantje Witteveen
15. Henkie Lugtmeijer	30. Hennie Zegers

De oprichters van de bewaarschool te Voorst,
coll. O.H.K. Voorst.

Op de foto staat het Stichtingsbestuur met de volgende personen:

Bovenste rij, van links naar rechts:

Berends (bakker), Lindeboom (timmerman). Marsman (landbouwer).
Pas (metselaar), ? , Kempers (schoolmeester), mevr. Smit (kleu-
terleidster), Meilink (raadslid) en de heer en mevrouw Lugt-
meijer (hoofd der lagere school).

Onderste rij:

burgemeester baron Van der Feltz, mevr. Bruinings, mevr. Bonievol, mevr. Van Heuven (van de dokter) en mevr. Nagtegaal (van de politie).

Niet alleen oude foto's mogen wij overfotograferen, zodat de originelen weer naar de familiearchieven teruggaan, maar soms krijgen we oude foto's aangeboden. Zo kwam een 30-tal originele foto's en kiekjes uit Voorst in ons bezit. Een oude mevrouw zonder naaste familieleden kwam te overlijden en een ver familielid schonk de oude familiefoto's aan de O.H.K. Ook kregen we enkele ingelijste foto's uit de oude fietsenzaak van De Weerd aan de Dorpsstraat in Twello.

L. Sevenster.

NIEUWE UITGAVEN.

Allereerst de uitgave van de Oudheidkundige Kring, het boek WARM WATER, ZEEP EN HANDDOEK, het leven van een dierenarts ten platte lande. Hierin beschrijft de heer Speelziek op zijn eigen bekende wijze het leven en werk van de dierenarts, Johannes van der Veen. Een boek om in een ruk uit te lezen.

Het boek kost Fl. 17,50 en voor leden Fl. 12,50.

Vervolgens is verschenen: "Genealogie Slijkhuis", een Oost-Veluws geslacht. Een uitgave waarin niet alleen de naam Slijkhuis voorkomt maar vele ander familie namen en niet de vergeten boerderijnamen. Tevens zijn hierin familiefoto's opgenomen. Prijs Fl. 17,50 te bevragen J. Haverkamp, Zwanepad 2 Teuge.

Van de luchthaven Teuge is een 66 pagina's tellend verslag verschenen over de toekomst van het vliegveld. Een goed en duidelijk geschreven verslag. Bij de samenstelling van dit blad was de kostprijs nog niet bekend maar zal om en nabij Fl. 10,- zijn. Informatie afd. voorlichting vliegveld Teuge.

Als laatste is verschenen een boekje ter gelegenheid van opening nieuwe huisvesting "De kleine wereld" R.K. school voor het openbaar onderwijs. In deze uitgave is o.a. weergegeven de geschiedenis, bouwgegevens, foto's en niet te vergeten de zienswijze der kinderen hierop.

Informatie: "De kleine wereld" Maarten Tromplaan 2 Twello.

J. Lubberts.

VOORSTER MONUMENTEN BELICHT.

Veel belangstelling voor dia-avond Voorster monumenten.

Op donderdagavond 25 april 1991 vond in het Stationskoffiehuis aan de Stationsstraat te Twello een bijeenkomst van de Oudheidkundige Kring Voorst plaats voor leden en belangstellenden.

De avond werd verzorgd door de heer L. Sevenster te Twello, secretaris van de Oudheidkundige Kring.

Het onderwerp was dit keer: "Gewone en merkwaardige monumenten in de Gemeente Voorst". In de lezing met dia's kwamen de diverse Rijks- en Gemeentelijke monumenten in de gemeente Voorst aan de orde.

De gemeente Voorst telt in totaal ruim 300 monumentale bouwwerken, waarvan het merendeel (ruim boven de 200) op de gemeentelijke lijst staan.

Dat dit onderwerp nog steeds in de belangstelling staat bleek opnieuw, daar de zaal geheel gevuld was.

Grote variatie aan monumenten in voorsr.

Aan de hand van fraaie actuele en veelal door de heer Sevenster - die tevens lid is van de gemeentelijke monumentencommissie - zelf gemaakte dia-opnamen, maakte het aanwezige gehoor als het ware een ontdekkingsreis door de monumentale en landschappelijk fraaie deel van de gemeente Voorst. Tevens werden in de lezing bepaalde accenten nader belicht. Zo kreeg men bijvoorbeeld te zien, hoe aanvankelijk min of meer eenvoudige woningen in de loop der jaren uitgroeiden tot villa-achtige woonverblijven. Aan de andere kant werd men geconfronteerd met het eenvoudige, karakteristieke of merkwaardige van sommige, veelal kleinere monumenten of bouwsels. Het voert te ver om alles op te noemen, doch enkele categorieën zijn:

Jugendstilornament boven de ramen van de boerderij
"Barmmentloo" Middendijk 59 Nijbroek.
coll. O.H.K. Voorst.

- Kastelen en landhuizen. Ten aanzien van deze categorie heeft de gemeente een grote bekendheid verworven. Bekend zijn ruine slot Nijenbeek (uit + 1300), Cruysvoorde en 't Holthuis. De buitenplaatsen vormen een karakteristiek van de gemeente Voorst.
 - Oude kerken. Minder bekend is dat de gemeente een opmerkelijk groot aantal oude kerkgebouwen bezit waarvan er 5 dateren uit de periode 11e tot 14e eeuw.
-

- Molens. Enkele generaties geleden had vrijwel elk dorp een eigen molen. Thans zijn er nog 5 van overgebleven.
- Boerderijen. Woonhuizen. Dit is verreweg de grootste categorie monumenten in de gemeente Voorst.
De variatie hierin is enorm. Sommige panden bevatten fraaie details zoals gevelstenen en opmerkelijke daklijsten.
- Kleine en/of merkwaardige monumenten of bouwsels. Dit is een rijk geschakeerde categorie: grenspalen, een hagelkruis uit 1570 in De Vecht, de sluis in de Vloedijk te Nijbroek, schaapskooien, hoenderhokken, carbidhuisjes, een bidkapelletje, etc.
- Archeologische monumenten: grafheuvels, fundamentenresten van vroegere kastelen en landhuizen, vestingwerken in de Wilpse Klei.

De aanwezigen konden op een boeiende avond terugzien.

A.J. Fransen.

AKTIE, AKTIE, AKTIE, AKTIE.

Tijdens de verschillende feestelijke gebeurtenissen in de gemeente Voorst heeft de Oudheidkundige Kring Voorst ook dit jaar weer akte de presence gegeven.

Dank zij een goed team van vrijwilligers was het de aktiecommissie mogelijk tijdens de Klompenweek te Twello van woensdag 4 t/m zaterdag 7 september 1991 dagelijks met een stand aanwezig te zijn. Ook op de Braderie tijdens de Lichtweek te Voorst op woensdag 11 september 1991 kon deze aktie worden geprolongeerd, evenals tijdens de Floralia in Wilp, waar op verzoek van de oudercommissie 10 lijsten met oude foto's waren opgehangen.

De voornaamste opdracht van de standmedewerkers was naast het uitdragen van de doelstellingen van de vereniging, het winnen van nieuwe leden.

Voor wat de begeleiding van het uitdragen van de doelstellingen betreft was dit jaar in Twello gekozen voor een variabele standopbouw, zodat elke dag een nieuw onderwerp kon worden belicht.

Naast een vaste expositie van enkele lijsten met oude foto's lag het accent op woensdag en zaterdag op een voor de vereniging ook enigszins nieuw onderwerp de geologie, dit kon worden gerealiseerd door de aanwezigheid in de vereniging van een oude vondst van resten van Pleistocene zoogdieren. Deze resten bestaan uit botten van verschillende grote dieren, gevonden tijdens het baggeren in de recreatieplas Bussloo. Bij determinatie bleken veel van deze botten afkomstig te zijn van eenzelfde exemplaar van de steppewisent. Samen met een serie oude foto's van het begin van de plas en een door de heer J. Lubberts getekend model van het dier kon hiermee een aantrekkelijke expositie worden samengesteld. Een artikeltje vooraf in Voorster Nieuws hierover zorgde voor een grote toeloop van belangstellende. Ditzelfde item is ook gebruikt op de Braderie in Voorst en op de Floralia in Wilp.

Op donderdag was de dag van het oude gereedschap en het verdwijnen deze zomer van de laatste van de drie Linthorstvilla's aan de Molenstraat. Als oud gereedschap werd een keuze gemaakt uit eekschillerswerktuigen die in het bezit van vereniging zijn, gecombineerd met wat foto's van een recentlijk uitgevoerde demonstratie van dit oude ambacht. De geschiedenis van de afgebroken Linthorstvilla werd belicht door een serie oude foto's van de drie villa's en de door de Kring verworven overblijfselen van het laatste huis; zijnde de herinneringssteen en een in de oorspronkelijke kleuren teruggerestaureerd gevelornament.

De vrijdag gaf een nieuw gezicht door de medewerking van de heer J. Regelink uit Eefde, die het oude ambacht van het maken van bijenkorven van stro nog beheerst. Samen met een van de fam. van Maaren in Voorst geleende expositie van oude bijenkorven en imkersgereedschappen was dit een goede inbreng voor een dag van het oude ambacht.

Tijdens alle evenementen was ook de mogelijkheid aanwezig boeken en oude ansichtkaarten te verkopen, oude foto's in ontvangst te nemen en ideeën en indrukken te verzamelen ook over de vraag wat het publiek en de potentiële leden van een vereniging als de Oudheidkundige Kring Voorst verwachten.

Dit alles bood een goede ondergrond voor het uiteindelijke doel, de ledenwerfactie. Die nog ondersteund werd door de mogelijkheid een exemplaar van de Oorlogskronijck of het boekje "De sluis in de Vloedijk te Nijbroek" gratis te verstrekken. Iedereen die zich tijdens deze aktiedagen als lid aanmeldde en het voor de rest van het jaar verschuldigde lidmaatschapsgeld ten bedragen van Fl. 8,- direct bij aanmelding betaalde kon kiezen uit deze twee. Er werden 39 Oorlogskronijcken en 4 Sluisboekjes uitgereikt.

Het resultaat van dit alles was alleszins zeer bevredigend: Tijdens de Klompenweek werden 27 nieuwe leden ingeschreven. De Braderie in Voorst leverde 10 leden op, terwijl zich in Wilp nog eens 6 mensen opgaven. Een totaal dus van 43 nieuwe leden, dit betekent een groei van 18,5% in 10 dagen.

Dit lijkt me een compliment waard aan het adres van alle vrijwilligers, die belangeloos hun tijd hebben gegeven en door hun inzet deze aktie tot een succes hebben gemaakt.

B. van der Hoek.

LEERZAME LEZING OVER MIDDELEEUWS ZUTPHEN.

Van een prehistorische nederzetting tot een middeleeuwse stad

Onder deze titel werd op dinsdag 8 oktober 1991 in cafe-restaurant "De Twee Schimmels", Rijkstraatweg te Voorst voor onze Oudheidkundige Kring een lezing met dia-vertoning gehouden.

Inleider was de heer M. Groothedde, archeoloog te Zutphen.

De ruimtelijke ontwikkeling van Zutphen en directe omgeving werd vanuit archeologisch, topografisch en historisch oogpunt bekeken. De omstreeks 75 aanwezigen die de zaal geheel vulden kregen roet het vakkundige en leerzame betoog van de heer Groot-hedde een goed inzicht in het leven van de gewone man en de wijze van vestingbouw in vroegere eeuwen, voor zover dit tenminste aan de hand van archeologische vondsten valt te reconstrueren.

In dit opzicht sloot deze lezing goed aan bij een vorige lezing over archeologie in de IJsselstreek, namelijk die welke op 21 maart in dorps huis "De Pompe" in Wilp werd gehouden (zie Kronijck 14e jaargang nr. 2 1991).

Een romaanse gravenpalts.

Meer dan de geschreven overlevering, die in de 11e eeuw aanvangt, verschaffen bodemvondsten, stadsplattegronden en straatnamen gegevens over de oudste periode van een stad als Zutphen.

Op een strategisch juist gekozen plaats, namelijk op een verhoging midden in een drassig veengebied aan de samenvloeiing van de Berkel en de IJssel ontstond Zutphen. Er ontstond een versterkte nederzetting met aanvankelijk een ronde vorm.

Binnen de versterking op de verhoging bevond zich een grafelijk hof - vandaar de streeknaam Graafschap Zutphen -, een kerk (de Walburgskerk) en bijgebouwen. Het geheel was omweld en omgracht. De gracht liep langs de huidige markten en Waterstraat in het centrum van Zutphen.

Tegen deze walburg aan ontstond later een handelswijk, op de plek van de huidige Beukerstraat. De stad breidde zich in de middeleeuwen snel verder uit: de Hagen (de huidige Rijkenshage) en de Nieuwstad werden gebouwd. In 1312 werden de Oude Stad en de Nieuwstad samengevoegd tot een geheel met de bouw van twee waterpoorten over de Berkel - de huidige Berkelruine - en een nieuwe ommuring.

Tenslotte ontstond aan de oostzijde in de 14e en de 15e eeuw nog een nieuw stadsdeel: de zgn. Spittaalstad.

In 1946 heeft men op het plein 's-Gravenhof de fundamenten van de romaanse gravenpalts teruggevonden.

Belangrijk streekcentrum.

De stad groeide weldra uit tot het centrum van een groot omliggend gebied, de Graafschap. Als hoofdstad en economisch centrum van dat gebied werd het ook een administratief en juridisch centrum.

Hoewel de bloeitijd na de middeleeuwen voorbij was, is de stad nog lange tijd een centrumplaats gebleven. Nog steeds is Zutphen de vestigingsplaats van bijvoorbeeld een Kamer van Koophandel en een Rechtbank en niet te vergeten een Jaarbeurs.

Na de lezing werd gelegenheid gegeven tot het stellen van vragen. Hieruit kwam o.a. naar voren dat de IJssel in het verleden nog wel eens is verlegd. De oude IJsselmeander langs Empe/Voorst herinnert hieraan.

A.J. Fransen.

NIEUWS VAN HET STREEK- ARCHIVAAT OOST – VELUWE.

De drie deelnemers van het streekarchivaat (de gemeenten Brummen en Voorst en het Waterschap Oost-Veluwe) hebben onlangs besloten het archivaat om te vormen tot een streekarchief. Dit houdt in dat al hun oude archieven niet meer op verschillende locaties, maar op een centraal punt bewaard zullen worden. Dit punt zal zijn het gemeentehuis van Voorst te Twello. Het is de bedoeling deze wijziging in de komende maanden door te voeren.

Voor de archiefbezoekers is de belangrijkste verandering dat men voor genealogisch/historisch onderzoek, raadpleging van het foto-archief e.d. in de toekomst alleen in Twello terecht kan. De openingstijden moeten nog nader worden vastgesteld. In verband met alle werkzaamheden die aan een dergelijke verhuizing vastzitten, wordt u dringend aangeraden voor een bezoek aan het archief van tevoren een telefonische afspraak te maken.

Tegenover het nadeel dat de afstand tot het archief wat groter wordt (voor bezoekers uit Brummen e.o.) staan verschillende voordelen:

- raadpleging van op een omvangrijk gebied betrekking hebben de archieven op een centraal punt;
- in de toekomst kunnen enkele thans in het Rijksarchief te Arnhem rustende archieven te Twello geraadpleegd worden (o.a. oud-rechterlijke archieven);
- t.z.t. uitbreiding openingstijden van het archief.

Van de verdere ontwikkelingen zult u via De Kronijck op de hoogte worden gehouden.

J.A. de Ruiter, streekarchivaris.

EVERHARDUS GEZIENUS HUNDER 1828-1911.

Deel 2.

Meester van Dracht.

De meester zijn vader was in de Franse tijd koetsier bij de Drost, toen Maire geheten van Nijbroek. Toen hij omstreeks 1820 afgedankt werd, kon hij voor schoolmeester gaan spelen in een rommelhok aan de noordkant van de kerk. Later toen het aantal leerlingen toenam, werd de bergplaats die gebruikt werd voor de draagbaar en soms voor de stenen en kalk, tot school ingericht.

Omstreeks 1830 volgde zijn zoon Heribert Frederik hem op. Nu kwam er een flinke school ten Oosten van het kerkhof, met twaalf banken aan weerskanten van de middelgang, waar de grote kolomkachel stond. Rechts zaten de meisjes en links de jongens. Er waren twee borden aan de zuidmuur; ook hing er nog een kaart, maar die werd nooit gebruikt.

De kleintjes die pas op school kwamen, mochten bij de oudere broers of zusters zitten. Soms bij verdere verwanten of buurlui. Die moesten hen dan helpen bij het lezen der letters uit het spaboekje en het schrijven op de lei.

Daarna kwamen ze op de kleine bankjes vooraan, waar ze zich oefenden in het spellen, waarbij ze meestal overhoord werden door de grotere kinderen, soms door de meester.

Ze werkten met kuben, waarop zes letters stonden, op een letterplank, of kregen in koor oefeningen op de letterkast, die voor de klas stond.

Zo gingen ze allengs vooruit in de nuttige elementaire kundigheden, naar de methodes van Bell Lancaster en nog meer door zelfhulp.

Kinderen waar wat inzat, kwamen er wel en ontwikkelden zich tot zelfdenkende mensen. Ook thuis waren de ouderen veel meer met de jongeren bezig om ze verder te leren.

Daar was veel aardigs en goeds in, het leven was toen ook veel eenvoudiger.

's Winters bleven alle kleinen van school thuis, de modderwegen waren schier onbegaanbaar en vele kinderen moesten van grote afstand komen, zelfs van Welsum, Terwolde, Oene en Vaassen. Dan was het rijk aan de "wintergangers", grote jongens, met waterlaarzen plompten ze door de modder, de meisjes dito. Sommige van de aankomende knapen moesten al gauw loten en kwamen om nog een brief te leren schrijven.

Eens bracht de veldwachter een lotingsbrief in school aan Berend Zwerus uit Vaassen.

Natuurlijk waren er onder die opgeschoten jongens, sommige die 's zomers achter de beesten verwilderd waren, recht bandeloze gasten, maar meester van Dragt wist ze te temmen met stok en plak, die hij op een gruwelijke wijze hanteerde.

Sommige jongens gebruikten als schild een stuk boombast van de klompenmaker, dat ze dan onder vest of buis legden, wat de slagen hun grootste kracht benam.

Meester van Dragt schreef zelf met keurige hand, zoals nog te zien is in de kerke- en diakonieboeken. Hij wist het zijn leerlingen wel in te prenten hoe of het moest.

Ze wisten met die veren pennen te exerceren, dat de onderwijzers van heden jaloers maakte. Eerst naar voorbeelden op kleine plankjes geplakt; later gedichten, brieven, rekeningen, enz. Bovendien hielpen de leerlingen met pennen en exempels uitdelen.

Een liefhebberij van de meester (die in de 18e eeuw veel voorkwam), was het maken van zonnewijzers. Op de achterdeur had hij er wel een met een oppervlakte van een m², voor de Oosterzon; op het dakvenster een voor de middagzon en in de tuin een, die geheel van lei was, met verschillende cirkels en welke nog jaren daar te zien was.

Ook in de tuinen van andere mensen zag men de zonnewijzers, die de meester zo kunstig gemaakt had.

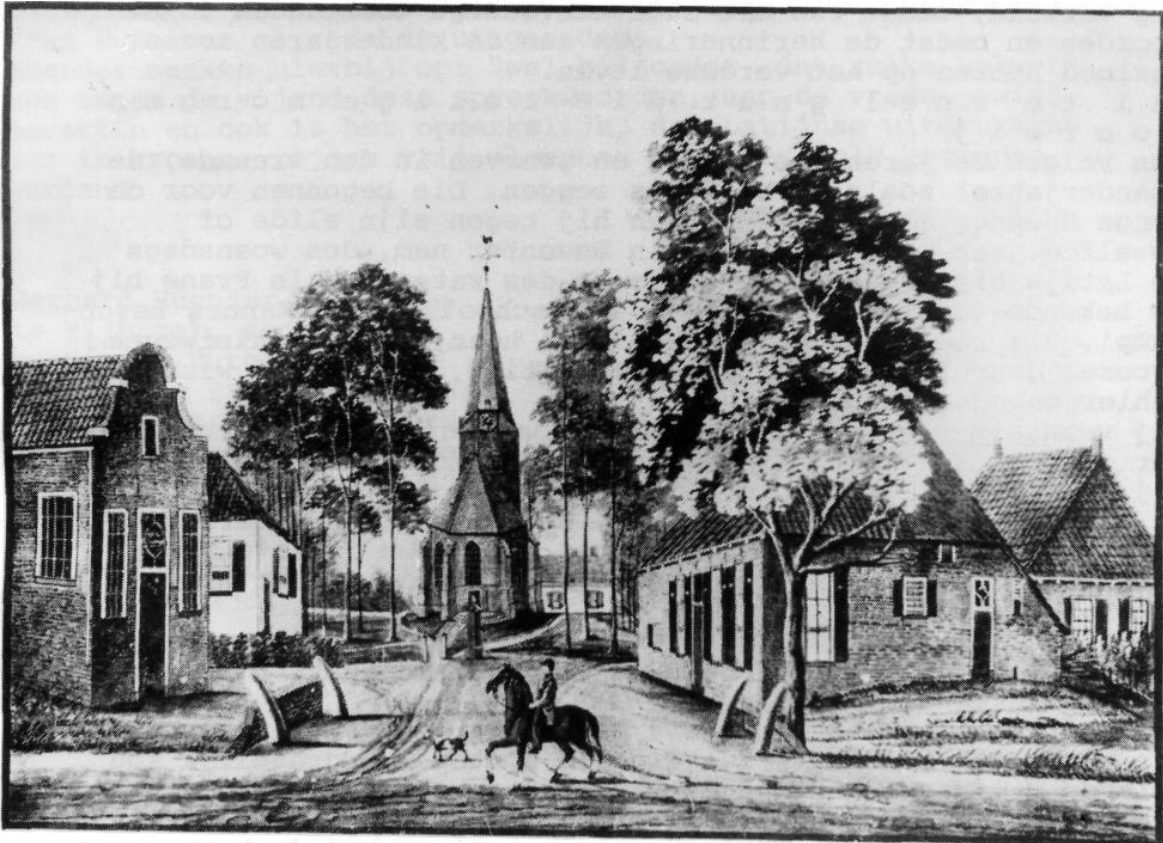
Hij was ook koster en voorzanger in de kerk, terwijl hij daarbuiten de zogenaamde "karkenspraake" hield, d.w.z. hij las de publicaties voor, die tegenwoordig allemaal in de krant staan, de officiële van het gemeentebestuur "ambtshalve", voor niets. Verder de veilingen van de notaris voor een dubbeltje het stuk.

Het baantje van klokkenluider bracht hem tien gulden op en dat van doodgraver een gulden voor elk graf. Werd er iemand begraven, dan hadden de scholieren vrijaf en ze speelden wel krijgertje over de groeve of peilden de kuil met de woorden: "durf jij erin?".

Misschien ging net ook wel eens, zoals de Genestet in een aardig gedichtje vertelt, dat Teunis met Klaartje zat te vrijen op de grafkuilrand!

De meester was tevens en misschien wel allermeeest landbouwer. Hij had de Kosterij (thuis), tuin en boomgaard, alsmede nog een stuk bouwland in huur van de dominee met daarbij zes bunder weiland in huur.

Hij hield drie a vier melkkoeien, jongvee en varkens. Een knecht en een meid had hij in dienst voor de bouwerij en verder in drukke tijden, b.v. bij 't hooien of aardappels rooien, hielpen de leerlingen wel een handje.

Gezicht op de kerk van Nijbroek vanaf de Middendijk naar een anonieme aquarel, coll. O.H.K. Voorst.

Achter in meesters tuin was een oven, waarin om de 14 dagen roggebrood werd gebakken en elke zaterdag boerenweggen. Voor de hoge feestgetijden als Kerstmis, Pasen en Pinksteren, liet de meestersvrouw ronde stoeten bakken met veel eieren erin, waarvan de pastorietafel ook haar deel ontving, zeer ten genoegen van de kinderen.

De meester was dus wel een veelzijdig man en een vraagbaak voor iedereen, als er bijv. een verzoekschrift op te stellen, een deftige brief te schrijven was, zelfs als er wat te "rechten" of te "vermaken" viel.

Zondagsmiddags na de kerkdienst, stond bij vrouw Meesters de grote koperen koffiekraan met drie kraantjes gereed voor de regelde bezoekers en dan moest de meester het nieuws uit de krant van de vorige week vertellen.

De predikant ontving elke week per vrachtwagen de "Oprechte Haarlemmer Courant" van de hele week tegelijk en zond die, als hij ze een en andermaal had doorgelezen, aan de meester. Intussen zaten de leden van het kerkbestuur en hun vrouwen des zondagsmiddags in de woonkamer der pastorie om het nieuws uit de eerste hand te ontvangen.

De mannen rookten met dominee een Goudse pijp, die voor elk met de naam gemerkt, klaar stond bij de tabakspot en het zilveren komfoor met de gloeiende turfkoel.

De vrouwen waren in druk gesprek met domineesjuffrouw onder 't genot van koffie met Deventer koek.

Wij hebben van zijn jeugd in het nederig Nijbroek wat uitvoerig verteld, omdat ons die oude eenvoudige toestanden zo bekoorden en omdat de herinneringen aan de kinderjaren zoveel invloed hebben op het verdere leven.

'A l t e s n e l g a a t d i e r o z i g e m o r g e n v o o r b i j '

Dan volgen de jaren van studie en zwerven in den vreemde, de 'wanderjahre' zoals de Duitsers zeggen. Die begonnen voor de jonge Huender al enigszins toen hij tegen zijn elfde of twaalfde jaar privaat-lessen in Deventer nam, des woensdags in Latijn bij de heer Ph. Budde en des zaterdags in Frans bij de bekende 'Franse Meester' en kostschoolhouder 'Mannes Levenkamp'. Hij reed daar dan op een ezel heen, want de kleiweegen (vooral door Terwolde) waren toendertijd, vooral des winters, schier onbegaanbaar.

Hij verhaalt ervan: "mijn oudste broer Derk was toen in Deventer op de Franse school van de heer Van Meerkerken en in huis bij de meester de Haan in de Assenstraat.

Ik kwam toen gedurig op de kamer, die hij met neef Derk Huender uit Neede deelde. Op 7 december 1843 kwam ik in de apotheek van de heer F.H. Renssen te Doetinchem, om het apothekersvak te leren.

Hoewel het een erg gebonden leven was, had ik het er niet slecht en vond er gelegenheid om vrij wat mensenkennis en een beetje vakkennis op te doen.

In die tijd kende men nog niet het verwarmen van winkels door een kachel en zo heb ik daar in die apotheek ondragelijk kou geleden. (Winter van 1843-44 was lang en streng).

Eenmaal in de week ontvang ik er een privaatles in 't Latijn bij de rector P.P. van Meurs en in het Frans bij de kostschoolhouder Van Kluive.

Godsdienstonderwijs ontving ik op de catechisatie bij Dominee de Wilde.

Doordat mijn patroon met de heer Ant. van der Kaay een fabriek van chemicaliën oprichtte, kwam ik geleidelijk in kennis met de bereiding van verschillende geneesmiddelen en met de groot-handel in die artikelen. Later is die fabriek bankroet gegaan. Rector van Meurs hield school en woonde in het huis tegenover de apotheek, dat vroeger door mijn overgrootvader, Rutger Hendrik Huender (eveneens als Rector) werd bewoond.

Wanneer ik des zondags vrijaf had, bezocht ik gedurig de familie in Terborg, ook omdat mijn broer Derk daar woonde ten huize van oom Adriaan Huender.

Deze was klerk op het kantoor van Registratie bij de Ontvanger de heer Vassij.

Later vertrok broer Derk naar Oudewater, waar hij werkzaam was bij de heer Blanken, notaris te Oudewater en burgemeester van Haastrecht.

Daar is hij op 2 januari 1846 op bijna 20-jarige leeftijd aan typhus overleden.
Vader en ik zijn bij de begrafenis tegenwoordig geweest".

Vervolgens geeft E.G. Huender in zijn aantekeningen een aardige schildering van het Gelderse landstadje Doetinchem, dat daar zo vredig lag aan het riviertje de Oude IJssel.

Het was door dubbele grachten omgeven en drie poorten gaven toegang tot de stad.
De Gruitpoort, de Hamburgerpoort en de Heezepoort. De Gruitpoort prijkte met de spreuk 'Pax Intranitibus' (vrede de binnenkomenden) en de Hamburgerpoort vertoonde het inscript 'Pax Euntibus' (vrede de uitgaanden).
Huender merkte hierbij op: "wel bijzonder, dat zulke bolwerken tegen de vijand deze spreekwoorden, aan de vrede gewijd, bevatten en ook is het opmerkelijk, dat Latijnse uitdrukkingen in vroeger tijden vrij algemeen door het volk begrepen werden".

Gerhard Huender geb. 1836
te Nijbroek, zoon van de
predikant Rutger Hendrik
Huender en Bertha Catarina
Aleida Margaretha Aalbers.
Hij is jarenlang hoofd der
school te Nijbroek geweest
alwaar hij zeer gezien was.
De foto laat de schoolmeester
Gerhard Huender zien op
80 j. leeftijd.

Foto coll. W.J.E. Schrijver.

(Opgemerkt wordt wel, dat het leren van Latijn in voorgaande eeuwen tot de z.g. 'beschaafde' opvoeding behoorde, zoals in later tijden de studie van het Frans).
De wegen naar het stadje waren nog niet verhard, 't waren allemaal mulle zandwegen. Wanneer 's avonds de zwaarbeladen diligence de poort binnenreed en de postiljong op zijn trompet de aankomst meldde, begaf zich menigeen naar buiten om om dit kostelijk schouwspel te zien.
Dagelijks liep er een voetbode van Terborg naar Doesburg, die ook in Doetinchem de brieven en couranten ophaalde en bezorgde.
Beurtelings om de week, reed er een zware vrachtwagen naar Amsterdam, de ene week die van Bongers uit Doetinchem, de andere week die van ten Holder uit Terborg, om verschillende producten naar de hoofdstad te brengen en koloniale waren en andere daar vandaan te halen.
In de vrije week togen de vrachtrijders de dorpen van de Achterhoek rond.

Hij vertelt verder dat hij in september 1846 naar Amsterdam vertrekt om de lessen aan de Klinische school aldaar te volgen.

Ik kwam te wonen bij een kunst-ivoordraaier Hassoldt, het eerste huis in de St. Luciensteeg op een voorkamer, in de buurt van de Kalverstraat.

Ik volgde de colleges van prof. W. Vrolijk in de ontleedkunde, natuurkunde van mens en dier, benevens oefeningen op het lijk. Verder van prof. Miguel in plantkunde en geneesmiddelenleer, van prof. Baumhauer in scheikunde.

Later van prof. van Geuns in ziektekunde, van prof. Suringar in algemene en bijzondere genezingsleer, van prof. Tilanus in heilkunde en verloskunde, van Dr. Lehman in praktische verloskunde en van Dr. W. Tilanus in operatieleer, (een cursus van 4 jaren) In de eerste jaren reisde ik met de diligence van Deventer, die afreed bij Vermeer op het Grote Kerkhof. Eerst naar Kampen en dan vandaar met de boot naar Amsterdam. Later ging de reis met de 'snorrenwagen' van Overbosch uit Epe; van Vaassen naar Arnhem en verder per Rijnspoor naar Amsterdam.

De tweede en de laatste kerkstvakantie heb ik doorgebracht bij neef B. Aalbers in Krimpen en vandaar enige plaatsen uit de omtrek bezocht.

Op 12 mei 1849 heb ik de intocht van Koning Willem III meegeemaakt en de feestelijkheden rondom zijn kroning bijgewoond.

Wat hij niet vermeldt, is de liberale beweging, waaraan de vrijzinnige Grondwet van het gedenkwaardige jaar 1848 haar ontstaan had te danken en die haar middelpunt vond in de grootste figuur van prof. Jan Rudolf Thorbecke.

De lucht was toen vervuld met de nieuwe denkbeelden en de hoofdstad des lands was immers een brandpunt van geestelijk leven.

Met de elan der jeugd zal de jonge Huender de opkomst der liberale ideeën hebben begroet, voor wier verwezelijking hij immer zou strijden, zijn leven lang.

De bijna dokter Huender was nu haast aan zijn bestemming gekomen.

Na zijn vertrek uit Amsterdam in 1850 bracht hij enige tijd door bij een oom Duitschhof in Gendringen, om wat op de hoogte van een buitenpraktijk te geraken.

Daarna deed hij op 26 november 1850 en 30 juli 1851 examen te Arnhem in genees- en heilkunde. Op de 15e oktober 1851 kwam hij in Laren (Gelderland) ten huize van J.H. Greve op het 'Lindenberg' en op 18 oktober d.a.v. vertoonde hij zich met akten aan het Gem. bestuur, om zich als gevestigd arts op te geven.

In 1865 huwde hij met Annetje Dorothea Maria Jonker, oudste dochter van de dominee.

Zijn gouden jubileum als arts in Laren vierde hij op 18 oktober 1901, terwijl zijn zoon Rutger Hendrik hem toen al hielp in de dokterspraktijk.

Oorspronkelijk samengesteld door meester H.W. Heuvel en in 1990 overgetypt met kleine wijzigingen en correcties.

J.L. Hartgers.

HOOG WATER IN 1926.

Het is dit jaar 65 jaar geleden dat de gemeente Voorst werd getroffen door een van de zwaarste overstromingen van deze eeuw. Het IJsselwater overstroomde toen het gehele buitendijkse gedeelte van onze gemeente vanaf Steenenkamer tot de Voors-ter Klei. Het resulteerde uiteindelijk in een doorbraak van de dijk bij het Schol.

Aangezien ik geen mensen heb gevonden die zich voldoende van deze ramp als totaalgebeuren herinneren en er als ooggetuige een verslag konden geven, wil ik proberen aan de hand van het verslag in het Deventer Dagblad d.d. 4 - 5 en 6 januari 1926 aangevuld met enkele foto's uit onze verzameling U een beeld te geven van de gebeurtenissen.

De steenfabriek de Vliedberg met de directeurwoning coll. O.H.K. Voorst.

Het moet voor de velen die woonden in de vruchtbare poldergebieden buiten de bandijk een angstige jaarwisseling zijn geweest. Uitkijkend over de steeds stijgende watermassa's zullen velen het bange gevoel hebben gehad, dat dit wel eens een herhaling kon worden van de overstroming in 1920 zo niet veel erger. Op zaterdag 2 januari stond het water aan de kruin van de zomerdijken, nog slechts tegengehouden door de zwakke bekistingen.

Het duurde echter nog tot zondagmiddag twee uur voor het echt mis ging. Toen liep het water bij steenfabriek de Vliedberg en boerderij de Ieperenberg over de dijk de Wilpse Kleipolder in. Snel werd hier nog getracht te redden wat spoedig genoeg kon worden weggehaald. Het vee werd weggedreven tot achter de dijk en huisraad werd op karren geladen en weggevoerd. Alle beschikbare krachten spanden zich in om ingekuilde veldvruchten naar hoger gelegen plaatsen te brengen. Dat laatste lukte maar ten dele. En langzaam naderde het water. Met behulp van ploegen cavaleristen liet het gemeentebestuur van de gemeente Voorst nog een dam opwerpen tussen de polder en Steenenkamer om tenminste dit tuinbouwgebied droog te kunnen houden. Terwijl men daarmee bezig was stroomde echter meer noordelijk het water uit de IJssel reeds over de polderdijk. De Steenenkamer werd toen al snel ontruimd, waarbij alle mogelijke voertuigen werden gebruikt, zelfs kinderwagens konden dienen.

Het hoge water bij de kerk van Wilp.
coll. O.H.K. Voorst.

De sluisdeuren in de beek waren gesloten. Bovenop de deuren was een bekisting aangebracht, het water in de beek was daardoor 20 gaan stijgen, dat enkele bewoners in de Vale Weide reeds geïsoleerd waren geraakt. Van de bekende watermolen staken de schepraderen nog juist boven het water uit. De weg naar Klarenbeek was niet meer berijdbaar en op de weg tussen Voorst en Zutphen werd met een grote ploeg arbeiders getracht, evenals in 1920, een dijk aan te leggen.

Het hoge water bij de kerk van Voorst, gezien vanaf de Wilhelminaweg. coll. O.H.K. Voorst.

Zondagmorgen om tien uur liep het water over de grindweg naar Zutphen ter hoogte van de N.H. kerk. Hierdoor was het verkeer met de bewoners op de Voorster Klei spoedig gestremd. De kerk-gangers wierpen voor ze de kerk betraden even een blik op het water dat nu zeer snel hoger kwam.

Twee mannen die op een door water omgeven stukje weiland probeerden een haas te bemachtigen kregen een bekeuring. Links van de kerk zaten op een snel kleiner wordend stukje weiland drie hazen een zekere verdrinkingsdood tegemoet te gaan, er werden ook hier begerige blikken op de dieren geworpen, maar de jacht-opzieners stonden klaar, wet is wet.

Overall gaf de dijk nu het aanzien van een grote waterval, de peilschaal aan de brug over de beek toonde 780 boven NAP. Landbouwer W. Hendriks had, ondanks dringende waarschuwingen, zijn vee niet weg willen brengen, terwijl het reeds 15 cm in het water stond, dacht hij dat het niet zo'n vaart zou lopen, maar het water bleef stijgen.

In Wilp was bij de politie aangifte gedaan, dat een verkeersweg was doorgestoken met het doel het water een andere richting te geven zodra het de polder zou vullen.

Maandagmorgen bood de Wilpse Kleipolder een treurige aanblik, het water stond bij de kerk te Wilp vrij hoog tegen de bandijk. De hele polder was een zee, de communicatie met de boerderijen in de polder werd met bootjes onderhouden. Aan de binnenzijde van de zoeven genoemde bandijk kwam langzaam het kwelwater opzetten, dit zou enige landerijen blank zetten, maar gevaar van doorbraak was er niet. In Voorst kwam het water nog steeds hoger. De Rijksstraatweg Voorst/Zutphen was afgedamd en het water stond hier tegenaan. Het verkeer op de weg was nog vrij, maar men vreesde niet meer voor lang.

Op de grindweg van Zutphen naar Voorst stond het water tot aan de kerk van Voorst.

Maandagmiddag liep de Marsstraat te Wilp onder. In de Wilpse Achterhoek drong het water van de wetering de woningen binnen en vandaag stroomde het in de richting van Wilp.

Maandagavond brak de dijk bij het Schol door, nadat eerst het met zoveel energie opgeworpen dijkje was weggespoeld. Hierdoor kwamen nu de hele Stenenkamer en de Hoven blank te staan. Een auto die nabij hotel Tivoli op de Twelloseweg reed kwam tot de assen in de stroom te staan, deze was zo sterk, dat het de bestuurder pas na een worsteling van ongeveer tien minuten lukte het drogere gedeelte te bereiken.

Dinsdag bracht weer enige hoop op een langzame kentering, het dijkje langs de Rijksstraatweg van Voorst naar Zutphen hield het uitstekend. Als het water niet meer steeg en er geen wind kwam zou men deze hoofdverkeersweg droog kunnen houden. Enkele huisgezinnen waren van de Vale Weide, waar het water de huizen binnendrong overgebracht naar de O.L. school te Voorst.

Staande aan de rand van het water bij de kerk van Voorst keek men uit over een grote watervlakte, alleen kasteel Nijenbeek en omringende boerderijen zag men eenzaam boven het water uitsteken. In de verte op de grindweg naar Zutphen stak de kap van een auto nog net boven de vloed uit, de chauffeur had het vege lijf kunnen redden.

B. van der Hoek.

ARCHEOLOGISCHE VONDST.

Naar aanleiding van de lezing verzorgd door de heer Lubberding nog iets over archeologische vondsten in de gemeente Voorst en wel te Nijbroek. Bij het diepploegen van een stuk land achter de Christelijke school in Nijbroek stootte men op gedeelten van een verkalkt skelet.

De grondwerker had er twee als curiositeit meegenomen en de rest ter zijde geschoven. De twee stukken waren waarschijnlijk van een zeer groot geraamte en men vermoedde dat men te doen had met een prehistorisch dier. Men besloot dan ook een gedegen onderzoek te laten instellen door het biologisch archeologisch instituut van de universiteit van Groningen.

Het antwoord van het onderzoek luidt als volgt: "De beenstukken zijn ons inziens afkomstig van de onderkaak van een walvis. Vermoedelijk heeft deze gediend als wrijfpaal voor koeien".

Heeft iemand enig idee hoe zo'n walviskaak in deze omgeving terecht gekomen is?

J. Lubberts.

UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE DORPSKERK TE TWELLO

Aanvullingen bij deel 15 en 17 (over Gerard van Keppel, predikant te Twello).

Bronnen: 1. Ned. Leeuw jaargang XXXI k. 321 e.v
2. Kerkeradsarchiet Deventer 1602.

1. Gerard van Keppel was een geldersman, afkomstig uit de Graafschap, waar zijn familie te Hummelo bezittingen had. Op 23 maart 1584 werd hij door de Overijsselse synode te Kampen toegelaten tot de predikdienst. In Gelderland waren in de jaren 1584 tot en met 1591 geen synodevergaderingen mogelijke vanwege de oorlogsomstandigheden. Omstreeks 1586 trouwde hij te Zutphen met Wilhelma Moesels, afkomstig uit de Achterhoek. Zij schonk hem vier kinderen: 1. Willem, geb. 1593 en overleden in 1664. Hij was gehuwd met Catharina ten Poll. 2. Gerit, gehuwd met Geeske van Amburen. Hij overleed in 1639. 3. Mechteld, gehuwd met Bernt van Amburen. Zij overleed in 1639. 4. (verm) Lysabeth.

2. De mededeling in deel 17 gedaan, dat de Deventer archieven in alle opzichten zwijgen over het overlijden van van Keppel is onjuist. Er is een zijdelings bericht.

In de notulen van de Deventer kerkeraad d.d. 28 juni 1602 lezen we dat een schrijven van de gelderse synode is ingekomen, waarin een zekere Jan Willemz wordt aanbevolen voor de functie van gasthuispredikant en ziekenbezoeker. En dan staat erbij: om "S(alige) Gerhardo te succederen", d.w.z. om wijlen Gerhardus op te volgen.

Deze zal een paar weken eerder overleden zijn, na nog geen anderhalf jaar in functie geweest te zijn. Dat hij aan de pest bezweken is, dus slachtoffer van zijn beroep geworden is, is waarschijnlijk, als we lezen dat juist in 1602 de pest in Deventer rondging. De cellebroeders, een vanouds roomse broederschap, die verpleging van pestlijders zich ten doel stelde, kreeg in dat jaar van de magistraat een extra toelage.

UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE DORPSKERK TE TWELLO

deel 17a

Van 1592 tot 1597 was Gerard van Keppel behalve van Twello ook predikant van Terwolde. Een maand na zijn intree te Twello belastte de kerkeraad van Deventer hem met de zorg voor het buurdorp. Deventer achtte zich namelijk geroepen ook in de vier dorpen aan de overkant van de Yssel de hervorming tot stand te brengen. Hadden deze niet van oudsher onder het kapittel in de stad geressorteed? Zo werd van Keppel de eerste predikant van Terwolde, op de plaats van de laatste pastoor, Jacobus Verheiden, die afgezet was.

Eerst iets over deze Verheiden. Hij was een pastoor, zoals die in de overgangstijd van Rome naar Reformatie, tijd van verwarring en onzekerheid, er zo vele waren. Zij kozen niet zonder meer voor het nieuwe, maar evenmin hielden zij aan het oude zonder meer vast. Zij zaten er tussenin, zochten zich daar een weg. Alleen. Van een kerkeraad was geen sprake meer. Ze waren teruggeworpen op zichzelf, de meesten met een te gebrekkige opleiding om de godsdienstvragen van die tijd te doordenken.

Over Jacob Verheiden schreef ik al eerder in deel 13 en 14. Thans volgt nog een en ander uit de Deventer jaren (1584 - 1590) en zijn laatste levensjaar.

In 1584 nam hij wegens de oorlogsomstandigheden met zijn parochianen de wijk naar Deventer. Vanuit Zutphen deden groepen spaanse soldaten regelmatig invallen op de Oost-Veluwe, de bevolking terroriserend door roof, plundering en brandstichting. Zeer velen zochten veiligheid achter de muren van de Ysselstad. In hetzelfde jaar werd Verheiden in 't geheim (de roomse eredienst was in de stad verboden) tot vicaris benoemd. Dit leverde hem niet alleen een inkomen maar ook een huis, de vicariewoning, een uitkomst in die overvolle stad.

De plattelanders uit de omtrek, die er de voorkeur aan gaven in hun dorp op hun bedrijf te blijven, kregen het heel zwaar. Ze konden het alleen redden door aan de vijand regelmatig contributie te betalen. Met klinkende munt kochten zij zich plundering, brandstichting en ander overlast af. Hier zag Verheiden voor zich een taak liggen nu hij in Deventer noch als pastoor noch als vicaris kon fungeren, was er hier nog een mogelijkheid zijn mensen ten dienst te zijn: bemiddelen bij de contributie, sociaal werk, om zo te zeggen. Als rooms-katholiek geestelijke had hij gemakkelijker dan een ander toegang tot de spaanse commandant in Zutphen. Misschien zou hij zelfs enige lastenverlichting voor zijn mensen kunnen berekenen. Ook de inning van de contributies nam hij voor zijn rekening, alsmede de afdracht van de gelden in Zutphen.

Hij had het er druk mee, reisde veel, doorgaans te paard. Later zou men het hem nog voor de voeten werpen, dat hij, een geestelijke, als gewapend ruiter te paard langs 's heren wegen draafde. Dat kwam niet te pas. Maar het vergrootte wel zijn aktieradius. Ook buiten zijn parochie bood hij hulp aan. Met een sauve-garde (vrijgeleide) van de spaanse commandant op zak kon hij zich overal in de streek vertonen zonder te hoeven vrezen voor soldatenoverlast.

Op zekeren dag dook hij op bij Hattem. De boeren in het gebied rondom de stad, de Vrijheid van Hattera geheten, hadden te lijden van spaanse plundertochten. Zelfs werden enkelen gevangen genomen en meegevoerd. Verheiden stond de slachtoffers zo goed mogelijk bij. Als dank schreef de magistraat van Hattem later, op zijn verzoek, een brief aan het Hof te Arnhem om een goed woordje voor hem te doen. Daarin lezen we, dat hij (Verheiden) "onseren armen Bogeren end fryheidts ingesetenen in desen bedroefftzeligen tydenn vasth allerley assistentie, hulp end bystandt gedaen, in rantzieren oerer entnhomener biesthen, als oick in anderen oeren noedenn van gefungen te wesen en sunsth bewesen hefft, nichtt en heben weten tho weigeren". Verheiden had niet alleen geholpen schade, geleden door de veediefstal zo eerlijk mogelijk over de boeren te verdelen maar ook zich voor de weggevoerden ingespannen om hem vrij te krijgen.

Geen moeite was hem te veel geweest.

2. Intussen hadden die activiteiten ook een keerzijde. Dat regelmatige kontakt met de vijand wekte hier en daar argwaan. Was die pastoor wel te vertrouwen? Overhandigde hij in Zutphen de Spanjaard behalve de contributiegelden misschien ook nog iets anders: informatie van militaire aard? Hield hij in het geheim het met de vijand? Hoe riskant het werk was ondervond

zijn collega-pastoor Ludolphus Pieck te Wilp, die op hetzelfde terrein actief was. Er gingen geruchten over hem, dat hij heimelijk plannen voorbereidde Deventer en andere steden de Spanjaard in handen te spelen. Hij werd in Deventer gevangen gezet. Zie over deze zaak deel 13.

Toen Verheiden in Zutphen er van hoorde sloeg hem de schrik om het hart. Zou men hem ook verdenken? Kon hij veilig terug naar zijn huis in Deventer? Hij schreef een briefje aan de magistraat aldaar, waarin hij bezwoer om geen enkele andere reden in Zutphen te zijn dan vanwege Veluwe gevangenen (om loskoop te regelen) en vanwege brandschatting en contributie.

Hij kreeg ten antwoord, dat hij rustig kon terugkeren en dat hem tegenover ieder, die hem op enig punt aan zou klagen, goed recht gedaan zou worden.

Kerk Terwolde gezien vanaf de Molenweg 1923.
coll. Baron van Voorst tot Voorst.

Het was toen februari 1586. Maar voor het jaar om was zat hij in Deventer onder het stadhuis gevangen. Het tekent de gespannen situatie. De vijand was dichtbij.

Men moest op alles verdacht zijn. Aan geruchten geen gebrek. Daarvan werd Verheiden het slachtoffer. Er waren er, die voor hem opkwamen, enkele heren van adel, in het ambt Voorst woonachtig: Peter van Apeldorn van de Poll, Willem van Steenberg van Duistervoorde, Johan Bentinck, rekenmeester van de Veluwe, de schout van Voorst, e.a.

Zij wisten te bewerken, dat zijn celstraf werd omgezet in huisarrest in zijn eigen huis. Zij stonden er borg voor, dat hij geen poging zou doen de stad te ontvluchten, maar de komst van Zijne Genade (de stadshouder) die hem verhoren zou, zou afwachten. Twaalf dagen later werd hem zelfs toegestaan zijn huis te verlaten om zijn financiën te regelen en van zijn schuldenaars geld te innen. Wel moest hij binnen 14 dagen weer thuis zijn. Ook daar stelden de heren zich borg voor.

Het was toen 15 januari 1587. Twee dagen later viel Deventer door verraad van Stanley, commandant van het stedelijk garnizoen, in spaanse handen. De gevolgen waren ingrijpend: spaansgezinden namen het bestuur van de stad weer in handen, de hervormde eredienst werd verboden, de roomse in ere hersteld, de St Lebuinuskkerk en de andere kerken opnieuw ingewijd. En Verheiden was vrij man.

Wat zou hij nu gaan doen? Eindelijk de functie van vicaris aan het altaar van St Laurentius in de hoofdkerk, waartoe hij 3 1/2 jaar geleden in 't geheim benoemd was, gaan uitoefenen? Het lag voor de hand, maar er zijn geen berichten over.

Zeker is, dat hij niet naar Terwolde terugging. Dit dorp was praktisch onbewoonbaar, door oorlog en leegstand verruineerd, verwilderd en leeggeplunderd. Zelfs had men de klok uit de toren gehaald. Die werd later teruggevonden in de toren van de Noorderbergpoort van Deventer. Verheiden bleef maar waar hij was. Wel zijn er aanwijzingen, dat hij het oude bedrijf van het regelen van de contributie weer opvatte.

In juni 1590 bereikte Verheiden vanuit Nijbroek het verzoek om, daar pastoor Reinier van Keppel gestorven was, de dienst in het kerspel te komen waarnemen. Hij ging er op in. Hij vond dat het kon, ja dat het moest. Over zijn argumenten, over zijn verblijf en werk in Nijbroek is al in deel 14 geschreven.

Niet lang is hij er geweest. Binnen het jaar was hij vertrokken, "vernhemende", schreef hij in een brief, "myne gonst kleyn by den Hove ende sullicx buitten mynen schulden". Het komende conflict tussen hem en het Hof (waarover straks meer) tekende zich hier al af.

PRETTIGE FEESTDAGEN
en
VOORSPOEDIG NIEUWJAAR.
